

**Vabariigi Valitsuse määruse „Vabariigi Valitsuse 20. detsembri 2007. a määruse nr 262
„Riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse kord“ muutmise“ eelnõu
seletuskiri**

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Eelnõuga muudetakse riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse korra (edaspidi *RSVKK*) lisas 3 kehtestatud füüsilise isiku täiesti salajase, salajase või konfidentsiaalse taseme riigisaladusele juurdepääsu loa taotleja ja juurdepääsuloa kehtivusaja pikendaja ankeeti (edaspidi *ankeet*) ning lisas 5 kehtestatud füüsilise isiku nõusolekut julgeolekukontrolli teostamiseks (edaspidi *nõusolek*).

Muudatused on valdavalt redaktsioonilised, kuid ankeedis on ka mõned sisulised täpsustused. Kuigi järjest enam liigutakse üle andmete esitamisele elektroonilises keskkonnas, on siiski arvestatav hulk taotlusi, mida esitatakse jätkuvalt ankeetvormil (nt doc(x) või pdf kujul), mistõttu on ankeedi kaasajastamine vajalik ja põhjendatud.

1.2. Eelnõu ettevalmistajad

Eelnõu ja seletuskirja koostasid Kaitsepolitseiameti ja Siseministeeriumi ametnikud koostöös Välisluureameti esindajatega.

Eelnõu ettevalmistamise eest vastutab Siseministeeriumi sisejulgeolekupoliitika osakond (jupo@siseministeerium.ee).

Eelnõu ja seletuskirja juriidilist kvaliteeti on kontrollinud õigusosakonna õigusnõunik Kertu Nurmsalu (tel 612 5084 kertu.nurmsalu@siseministeerium.ee).

Eelnõu ja seletuskiri toimetatakse keeleliselt pärast kooskõlastusringi.

1.3. Märkused

Eelnõu ei ole seotud muu menetluses oleva eelnõuga, Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammiga ega Euroopa Liidu õiguse rakendamisega.

Eelnõuga muudetakse siseministri 20. detsembri 2007. aasta määrust nr 262 „Riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse kord“ (edaspidi *määrus 262*) avaldamismärkega RT I, 29.12.2023, 12

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb ühest punktist, millega muudetakse määruse 262 lisasid 3 ja 5

Lisa 3 muudatused

Määrusega kehtestatakse **lisa 3** (*ankeet*) uues sõnastuses. Ankeedis tehakse järgmised muudatused.

Ankeedist jäetakse välja kohustus lisada taotleja foto. Kuivõrd isikut tõendaval dokumendil kasutatud taotleja foto on võimalik saada andmekogu päringuga, ei ole selle lisamine vajalik. Foto on siiski vajalik, sest abistab julgeolekukontrolli läbiviivat asutust isiku isikusamasuse tuvastamisel.

Ankeedile on lisatud selgitav tekst, et taotlejal tuleb küsimuste korral pöörduda e-posti teel enda suhtes julgeolekukontrolli teostava asutuse poole: vastavalt kas riigisaladus@kapo.ee või info@valisluureamet.ee.

Ankeedi punktis 1 eristatakse selgelt eesnimi ja perekonnanimi eraldi lahtritena.

Ankeedi punktis 6 on kontaktandmete ja kasutajakontode peatükis lisatud juurde (telefoni)numbri ja kasutajakonto kasutamise aja täpsustus. Selle välja toomine on ennekõike taotleja enda huvides, sest julgeolekukontrolli menetluste praktikas on olnud arvestatavatel arvul kordadel juhte, kus kasutamise aja ja mingi negatiivse sündmuse või kuskil viibimise vahel on oluline seos, kuid tegelikult taotlejal sel perioodil enam numbri või mingi kontoga seost ei olnud (häkitud veebikontod, numbrivahetused jne).

E-posti aadressid tuleb edaspidi esitada sarnaselt telefoninumbritega tabeli vormis. Eesmärk on seeläbi lihtsustada nii andmete esitamist kui ka kontrollimist.

Ankeedi punkti 7 on täpsustatud kodakondsuse küsimust „b“ ehk kui taotlejal on teise riigi kodakondsus, siis tuleb täpsustada, millisel viisil kodakondsus on saadud (nt sünnijärgselt, naturalisatsiooni korras).

Ankeedi punktis 8 on küsimust laiendatud. Varem tuli elukoha omanik või samal elamispiinal elanud muu isik nimetada üksnes välisriigis asuva elukoha puhul, kuid praktikas on teatud juhtudel olnud julgeolekukontrolli vaates olulisi seoseid ka Eestis. Ainuke viis nende seoste võimalikeks tuvastamiseks on eraldi andmeid vestlusel küsida. Menetluse kiirendamise huvides tuleb edaspidi need andmed eraldi välja tuua ka Eestis asuva elukoha puhul.

Ankeedi punkti 10 muudatuse kohaselt peab ankeedi täitja edaspidi märkima ka registreeritud elukaaslase ja endise registreeritud elukaaslase andmed. Täiendus on tingitud 2024. a alguses jõustunud perekonnaseaduse muudatustest. Samuti on täpsustatud abieluga sarnanevas suhtes olev isiku termini sisu – see hõlmab nii elukaaslast, püsisuhte kaaslast või partnerit. Edaspidi peab ankeeti märkima ka eelneva abikaasa, elukaaslase või partneri isikukoodi.

Ankeedi punktist 11 on eemaldatud võimalus jätta andmed sugulaste, hõimlaste ja muude lähedaste kohta esitamata juurdepääsuloa kehtivuse pikendamisel, kui andmed ei ole muutunud. Praktikas on vähemalt kolmandikus ankeetides mingisugused andmed jäänud märkimata. Viis aastat on piisavalt pikk aeg, et esiteks, isiku elus jõuaks toimuda muutused ja teiseks, isik enam ei mäleta, millised andmed ta eelmisel korral ankeeti täites esitas. Selleks et viimase viie aasta jooksul aset leidnud sündid, surmad, lahkuminekad või loodud uued suhted jne saaks kirja, tuleb edaspidi need andmed iga kord uuesti kirja panna.

Täpsustatud on ankeedi punkti 12 küsimust „b“ ehk täiendavalt selgitatud, mida mõeldakse julgeolekukontrolli seisukohast oluliste isikute all. Edaspidi tuleb kirja panna ka see isik, kes on teavituskohustusega välisriigi kodanik või elab sellises riigis. Taotleja seosed nn riskiriikide kodanikega või seal elavate isikutega on teave, mida on oluline julgeolekuriskide hindamisel arvesse võtta.

Ankeedi punkti 13 ehk hariduskäigu all on palutud lisada koopia välisriigis lõpetatud kooli lõputunnistusest. Täiendus on vajalik menetluse kiirendamiseks, sest andmeid välisriigis asuva kooli lõpetamise kohta ei ole võimalik lihtsalt ja kiiresti registripäringuga pärida.

Ankeedi punktis 17 on täpsustatud nii pealkirja kui ka küsimuste sisu. Sõjaväeteenistuse asemel tuleb märkida kokkupuude relvajõududega, sest see on laiem, kui ametlik riiklik sõjaväeteenistus (ajateenistus või mõni muu vorm) ja võtab paremini arvesse viimase aja trende. Muudatuse ajend tuleneb peaaesjalikult sellest, et Eesti kodanikud on läinud osaliseks erinevatesse (relvastatud) konfliktidesse, kuid selline osalemine ei pruugi olla ametlik teenistus välisriigi relvajõudude koosseisus. Seega on lisatud alapunktina 5 uus küsimus, kus palutakse täpsustada, kas isik on kuulunud välismaisesse relvastatud üksusesse. Küsimusega on hõlmatud mistahes konfliktid ja mistahes rühmitused, liikumised, formeeringud jne. Ankeedis on terminit „relvastatud üksus“ kasutatud seetõttu, et analoogne muudatus tehti Ukraina sõja kontekstis karistusseadustikku 2022. aastal (karistusseadustiku § 91¹).

Ankeedi punktis 19 on oluliselt muudetud välisriigis viibimise kajastamise tabeli struktuuri. Muudatus on tingitud vahetust tagasisidest isikutelt, kes ankeeti täitsid – probleemiks oli, et kehtiv struktuur ei võimaldanud lihtsalt parandusi ja täiendusi teha. Muutunud on reisi eesmärgi kajastamise viis. Varasemalt tuli see märkida numbritega, kuid see tõi kaasa vigu, mistõttu tuleb reisi eesmärk (nt turism, lähetus) pikalt välja kirjutada. Välisriigis viibimise kohta tuleb edaspidi välja tuua ka reisi sihtkoha piirkond (nt linn) ning isikud, kellega reisiti. Reisimiste andmed on vastuluure kriitiline komponent ning julgeolekukontrolli vestlustel on praktikas neid andmeid niikuinii täpsustatud. Seetõttu on isikule mõneti lihtsam need andmed eelnevalt välja tuua, millest tulenevalt ei kaasneks edaspidi vestlustel täiendavat ajakulu.

Ankeedi punktis 20 on täpsustatud küsimuse sissejuhatavat osa, sisulisi muudatusi tehtud ei ole. Tabelis tuleb ühingu asukoha asemel välja tuua selle registrikood. Registrikoodi alusel on ühing üheselt identifitseeritav ning ühingu aadress on sellisel juhul leitav registrist. Samuti on välja jäetud võimalus pikendamisel andmed täitmata jätta juhul, kui andmed ei ole muutunud. Ka siin on isikutel ankeetandmete täitmisel läbivalt erinevaid vigu selle võimaluse kasutamisel esinenud, eriti liikumiste/lahkumiste osas.

Ankeedi punkist 21 on eemaldatud küsimus maksehäirete või probleemide kohta kohustuste täitmisel ning viidud üle see varandusliku seisu alla (punkt 23). Tegemist on tehnilise muudatusega, kuivõrd varandusliku seisu plokk on sellele küsimusele sisuliselt õigem koht.

Ankeedi punkti 22 alapunktis 6 on täpsustatud küsimuse sisu. Märkima peab alaealisena mistahes kokkupuute politsei, sh noorsoopolitsei, või varasemalt alaealise mõjutusvahendite seaduse kontekstis alaealiste komisjoniga (kõnealune seadus tunnistati kehtetuks 2018. a alguses). Sisuliselt küsimuse ulatust ei ole muudetud.

Ankeedi punktis 23 on muudatusi rohkem, kuid paljud neist on vormilised.

Alapunkti 1 küsimuse „a“ osas on täpsustatud, et kinnisvara kirjelduse asemel tuleb märkida kinnisvara otstarve (nt elukoht, suvila, välja rentimiseks) ning kinnistu nime asemel kinnisvara kasutaja ning kasutamise ajavahemik (nt asjakohane, kui kinnisvara üüritakse välja).

Alapunktis 2 on selguse huvides selgesõnaliselt välja toodud, et esitama peab andmed ka isiku omanduses olevate võlakirjade kohta. Muudatus ei ole sisuline, kuivõrd võlakirjad tuli kirja

panna ka varem, sest võlakiri on samamoodi väärtpaber. Uus on nõue esitada andmed ka pensionifondi osakute kohta. Muudatus on tingitud asjaolust, et alates 2021. a on võimalik teisest pensionisambast kogutud raha lihtsamini välja võtta, mistõttu on see käsitletav tavapärase investeringuna.

Alapunktis 3 on eemaldatud ühe kuu palga piirang varaliste kohustuste märkimisel, sest praktikas on olnud hulgaliselt kaasusi, kus väikeste kiirlaenude või järelmaksude kogusumma on kokkuvõttes märkimisväärne, kuid üksikult ei tule neid ankeeti märkida. Kindlasti ei ole siin all mõeldud kommunaale, üüri ega igakuiseid olmekulutusi, vaid konkreetselt isiku finantskohustusi ehk laenukoormust.

Alapunktis 4 on selgitavasse osasse välja toodud näited täiendavatest tulullikatest (nt üüritulu, dividendid).

Alapunktis 5 on täpsustatud küsimuse sõnastust. Esiteks tuleb transpordivahendite asemel märkida mootor- või veesõidukid. Seni kasutusel olnud termin „transpordivahend“ on olemuslikult laiem, kui termin „mootor- või veesõiduk“, millest tulenevalt on küsimuse sisu mõnevõrra kitsam kui varem. Teiseks on lisatud selgitus, et märkida ei tule ühistransporti ega lühirendisõidukeid (nt päevaseks kasutuseks võetud Bolt Drive või CityBee auto). Küll aga tuleb märkida muud sõidukid, mida kasutatakse volituse või liisingu-, üüri-, rendi-, laenu- või muu kasutuslepingu alusel (sh rendiauto, mida kasutatakse pikema perioodi vältel).

Uueks alapunktiks 8 (ja vastav küsimus „h“) on lisatud punktist 21 välja jäetud küsimus maksehäirete kohta rahaliste kohustuste täitmisel. Küsimust on ühtlasi täiendatud – küsitud on ka teavet aktuaalse maksuvõla kohta. Samaselt maksuhäirega on maksuvõlg oluline teave selle kohta, kas isik on oma rahalisi kohustusi korrektselt täitnud.

Ankeedi punktis 24 on täpsustatud küsimuse selgitust ehk märkida tuleb kõik viimase viie aasta jooksul kasutatud pangakontod. Varem ajalist piirangut ei olnud. Samuti on palutud lisada välismaiste pangakontode väljavõte, mida üldjuhul seni on küsitud menetluste käigus taotlejalt endalt, kuid kiirema menetluse huvides on taotlejal mõistlik ja asjakohane andmed eelnevalt juba pankadest välja küsida. Probleem seisneb selles, et ametliku päringu puhul ei pruugita julgeolekukontrolli teostajale vastata või vastamine võib võtta väga kaua aega, mis üksnes tekitab isikule pikema ooteaja. Samuti on täpsustatud, et lisada tuleb konto omaniku nimi, kui taotleja kasutab kellegi teise pangakontot.

Praktikas on väga palju segadust olnud e-rahakottidega ning virtuaalvaluutadega (krüptovara), paljudel juhtudel on jäänud küsimuse teine pool (s.o andmed krüptovara kohta) tähelepanuta. Seetõttu edaspidi on need küsimused eraldi välja toodud – punktis 25 on küsimus e-rahakoti ja punktis 26 krüptovara kohta. Küsimuste sisu ei ole oluliselt muutunud. Samaselt pangakontodega tuleb jätkuvalt märkida erinevate e-rahakottide kasutamine viimase viie aasta jooksul. Tabelis on täpsustatud keskkonna nimetust ja konto avamise ja sulgemise aega. Krüptovara märkimise loogika on analoogne väärtpaberitega ehk märkida tuleb andmed nimetuse, koguse ja väärtuse kohta täitmise ajahetke kohta. Lisaks tuleb ära märkida keskkond (nt Coinbase, Binance), mida kasutatakse krüptovara soetamiseks või hoiustamiseks.

Täpsustatud on ka ankeedi viimast, kaheksandat küsimust „VIII. Muud asjaolud või seletused. Täiendavalt on lisatud selgitus, et tuleb täpsustada asjaolusid, mis võiksid olulised olla riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse (edaspidi *RSVS*) § 32 lõigetes 1 ja 2 nimetatud

asjaolude hindamise osas. Praktikas on jäänud taotlevatele isikutele ebaselgeks, mida konkreetselt selle küsimuse all silmas peetakse.

Lisa 5 muudatused

Määrusega kehtestatakse **lisa 5 (nõusolek)** uues sõnastuses. Nõusolekus tehakse vaid üks muudatus – nõusolekut täiendatakse pärast sõnu „saada minu kohta teavet“ tekstiosaga „sealhulgas isikuandmeid ja eriliiki isikuandmeid“. Praktikas on esinenud olukordi, kus eraõiguslikud juriidilised isikud on keeldunud julgeolekukontrolli teostavale asutusele eriliiki isikuandmeid (nt terviseandmed) väljastamast, sest puudu on isikuandmete kaitse üldmääruse art 9 viidatud selgesõnaline isiku nõusolek eriliiki isikuandmete töötlemiseks. Samas on küsitavad andmed vajalikud julgeolekukontrolli teostamiseks, s.o RSVS § 32 keeldumisaluste esinemise kontrollimiseks. Seetõttu lisatakse füüsilise isiku nõusolekusse selgesõnaline viide, et isik annab muuhulgas nõusoleku nii isikuandmete kui ka eriliiki isikuandmete edastamiseks julgeolekukontrolli teostavale asutusele. Süinkohal on oluline märkida, et lähtuvalt RSVS § 47 lõikest 1 töödeldakse neid isikuandmeid, sh eriliiki isikuandmeid, üksnes RSVS §-s 32 nimetatud asjaolude esinemise kontrollimiseks. Samuti ei tohi teostatavad toimingud piirata isikute põhiõigusi ja vabadusi suuremas ulatuses, kui on vaja vastavate aluste esinemise väljaselgitamiseks. Kokkuvõttes on tegemist redaktsioonilise muudatusega.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei ole seotud Euroopa Liidu õigusega.

4. Määruse mõjud

Muudatustel on **vahetu positiivne mõju riigi julgeolekule**. Kuigi ankeedi andmete koosseisu on täpsustatud, mille tulemusel võib mh pikeneda ankeedi täitmise aeg, aitavad muudatused kaasa sellele, et julgeolekukontrolli teostavale asutusele esitatakse täpsemaid ja kvaliteetsemaid andmeid, mis on kriitilise tähtsusega riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse kontekstis.

5. Määruse rakendamise seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määrusega ei kaasne lisakulu ega tõuse ka tulu.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras.

7. Eelnõu koostöölastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse eelnõude infosüsteemi EIS kaudu koostöölastamiseks Justiitsministeeriumile ja Kaitseministeeriumile ning saadetakse arvamuse avaldamiseks Kaitsepolitseiametile ja Välisluureametile.